

ФІЛОСОФСЬКИЙ ДІАЛОГ У СИСТЕМІ МЕТОДІВ ФОРМУВАННЯ ЛІНГВОМЕТОДИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

PHILOSOPHICAL DIALOGUE IN THE SYSTEM OF METHODS OF DEVELOPING PRIMARY SCHOOL TEACHER'S LINGUOMETHODOLOGICAL COMPETENCE

У статті розкривається роль і значення філософського діалогу в системі методів лінгвометодичної підготовки майбутніх учителів початкових класів. Зауважено, що філософствування як метод навчання має давню історію, але з роками він зазнав істотних змін, що відбилися в роботах сучасних філософів в освіті П. Ліпмана і Г. Хельског. На основі аналізу науково-педагогічної літератури подано авторське визначення терміна «лінгвометодична компетентність» як комплексу інтегрованих професійних якостей особистості, що передбачає здатність до науково-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі та ґрунтується на знаннях, уміннях, навичках і досвіді роботи, сформованій позиції щодо професійної діяльності власної та інших, сформованості ціннісних орієнтацій педагога як людини з високою духовно-моральною культурою. Визначено компетентності для культури демократії: цінності, ставлення, навички, знання і розуміння.

Підкреслено, що розвиток лінгвометодичної, громадянської та соціальної компетентностей майбутніх учителів початкової школи буде більш ефективним із використанням методу філософського діалогу. Зауважено, що філософування сприяє розвитку вміння мислити розумно, тобто обґрунтовано, логічно, критично, творчо, контекстуально, що формує навички розумної і відповідальної поведінки. Запропоновано декілька авторських філософсько-діалогічних вправ для курсу «Методика навчання іноземної мови», спрямованих на формування знання та критичного розуміння самого себе, критичного розуміння мови і комунікації, емпатії, поваги, навичок співпраці. Зроблено висновок про те, що філософування є дієвим методом формування не лише професійних, зокрема лінгвометодичної, компетентностей, а й сприяє розвитку демократичної культури, громадянських і соціальних компетентностей майбутнього вчителя початкової школи.

Ключові слова: філософування, майбутні вчителі початкової школи, лінгвометодична

компетентність, демократія, громадянська компетентність.

The article reveals the role and significance of philosophical dialogue in the system of methods of linguistic and methodological training of future primary school teachers. It is noted that philosophizing as a method of teaching has a long history, but it has changed completely, which is reflected in the works of modern philosophers in the education of P. Lipman and G. Helsing. On the basis of the analysis of scientific and pedagogical literature, the authors define the term "linguomethodological competence" as a complex of integrated professional qualities of the individual, which implies the ability to scientific and pedagogical activity in a primary school and is based on knowledge, skills, and work experience, the position of professional activity, the value orientations of the teacher as a person with a high spiritual and moral culture. The competence for the culture of democracy is defined: values, attitudes, skills, knowledge and understanding.

It is emphasized that the development of linguomethodological, civic and social competences of future primary school teachers will be more effective using the method of philosophical dialogue. It is noted that philosophizing contributes to the development of the ability to think reasonably, that is logically, critically, creatively, contextually, which forms the skills of intelligent and responsible behaviour. Several authors' philosophical and dialogic exercises for the course "Methods of teaching a foreign language" are offered. These exercises for the students are aimed at developing knowledge and critical understanding of themselves, critical understanding of language and communication, empathy, respect, and cooperation skills. It is concluded that philosophizing is an effective method of forming not only professional, in particular linguomethodological, competences, but also contributes to the development of democratic culture, civic and social competences of the future primary school teacher.

Key words: philosophizing, future primary school teachers, linguomethodological competence, democracy, civic competence.

УДК 378.147:[373.3.011.3-051:81-047.22]

Шутіна О. Є.,

канд. пед. наук,
доцент кафедри теорії і практики
початкової освіти,
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Зайцева Д. О.,

студентка бакалаврського рівня вищої
освіти
факультету початкової, технологічної
та професійної освіти
ДВНЗ «Донбаський державний
педагогічний університет»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку України соціальне замовлення в галузі освіти потребує нової філософії, найважливішими принципами якої є гуманізація і демократизація суспільних взаємин. Це орієнтує педагогічний процес вищої школи на особистість студента – майбутнього вчителя, формування гуманістичної спрямованості якого передбачає насамперед розвиток його діалогічної свідомості та мислення, діалогічного буття (І. Бех, І. Зязюн, О. Киричук, Т. Кузнецова, З. Малькова, О. Мороз, І. Савицький та ін.).

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідження проблем діалогу та діалогічності

надзвичайно різноаспектні. У наукових працях Л. Виготського, Ю. Лотмана, С. Рубінштейна діалог розглядається як лінгвістична форма спілкування, як соціальний чинник, що визначає характер мислення і свідомості. Діалог як форма навчання аналізується В. Андрієвською, С. Кургановим, Є. Машбіцем тощо. Природно, що розвивальні можливості продуктивного або творчого діалогу використані дидактами в обґрунтуванні теорії проблемного навчання (роботи А. Алексюка, В. Біблера, В. Вергасова, З. Калмикової, О. Матюшкіна, М. Махмутова, В. Оконя, Л. Фрідмана). Крім того, можливості діалогу як форми

спілкування, стилю взаємодії, засобу взаємовпливу та взаєморозуміння висвітлюються Г. Андреевою, О. Бодальовим, А. Добровичем, І. Зязюном, Г. Сагач та ін. Рефлексивні можливості діалогу в становленні та саморозвитку особистості окреслені Ю. Кулютькіною, Л. Ломако, І. Семеновим, С. Степановим, Г. Сухобською.

Виділення невіршених раніше частин загальної проблеми. Практичне втілення ідей і принципів діалогізації освітнього процесу вимагає перебудови його основних ступенів та ланок, зокнайперше системи підготовки педагогічних кадрів. Не зважаючи на велику кількість наукових робіт, присвячених діалогізації педагогічного процесу, у розробці цього актуального напрямку досліджень є чимало нерозв'язаних проблем, зокрема застосування філософського діалогу або філософування як методу навчання у підготовці майбутнього вчителя початкової школи.

Мета статті – обґрунтувати сутність проблеми діалогізації освітнього процесу; з'ясувати сутність філософського діалогу як методу навчання, висвітлити попередні результати досвіду впровадження в практику лінгвометодичної підготовки майбутнього вчителя початкової школи.

Виклад основного матеріалу. Засновником філософського діалогу в освіті був Сократ, але з тих часів метод розвивався і вдосконалювався. Одним із сучасних дидактів, який обстоював метод філософування в освіті, є М. Ліпман. На його думку, звернення до філософії, прилучення до неї дитини може розглядатися як аналог розвивального навчання, адже використання філософського інструментарію в процесі навчання сприяє, насамперед, розвитку вміння мислити розумно, тобто обґрунтовано, логічно, критично, творчо, контекстуально тощо. А навички розумного розмірковування, у свою чергу, сприяють формуванню навичок розумної і відповідальної поведінки [2].

G. Hansen Helsing у своїх дослідженнях акцентує увагу на використанні філософського діалогу як методу розбудови демократичного суспільства, оскільки він сприяє формуванню демократичної культури і цінностей, а також створює умови для розвитку соціальних і громадянських компетентностей [1]. Спираючись на досвід G. Hansen Helsing і використовуючи напрацювання Р. Голлоб, В. Вайдінгера, П. Крапф, О. Олафстоттір та ін. [3; 5] було розроблено навчальні вправи для практичних занять з курсу «Методика навчання іноземної мови» для студентів бакалаврського рівня вищої освіти спеціальності 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта. Ці вправи застосовувалися для розвитку лінгвометодичної компетентності, а також компетентностей для культури демократії, визначених М. Barrett [4].

Під лінгвометодичною компетентністю майбутнього вчителя початкової школи розуміємо

комплекс інтегрованих професійних якостей особистості, що передбачає здатність до науково-педагогічної діяльності в загальноосвітній школі та ґрунтується на знаннях, уміннях, навичках і досвіді роботи, сформованій позиції щодо професійної діяльності власної та інших, сформованості ціннісних орієнтацій педагога як людини з високою духовно-моральною культурою, усвідомленні метапредметної функції мови та її статусу як національно-культурного феномену, готовності і прагненні до професійного самовдосконалення й сприйняття передового науково-методичного досвіду в освіті.

З-поміж компетентностей для культури демократії М. Barrett виокремив такі:

1. Цінності:
 - поцінування людської гідності та прав людини;
 - поцінування культурної багатоманітності;
 - визнання цінності демократії, справедливості, рівності та верховенства права.
2. Ставлення:
 - відкритість до культурної інакшості, переконань, світоглядів та практик інших людей;
 - повага;
 - громадянська свідомість;
 - відповідальність;
 - самоефективність;
 - прийняття невизначеності та неоднозначності.
3. Навички:
 - навички автономного навчання;
 - навички аналітичного та критичного мислення;
 - навички слухати та спостерігати;
 - емпатія;
 - гнучкість та адаптивність;
 - лінгвістичні, комунікативні навички та багатомовність;
 - навички співпраці;
 - навички вирішувати конфлікти.
4. Знання та розуміння:
 - знання та критичне розуміння самого себе;
 - знання та критичне розуміння мови і комунікації;
 - знання та критичне розуміння світу (політики, юриспруденції, прав людини, культури, культур, релігії, історії, ЗМІ, економіки, довкілля та сталого розвитку) [4].

Наведемо фрагмент практичного заняття з теми «Мета і зміст навчання іноземної мови. Роль особистості вчителя».

Назва компетентності: знання та критичне розуміння самого себе, знання та критичне розуміння мови і комунікації, емпатія, повага, навички співпраці.

Завдання: студенти будуть *знати:* власні емоції, почуття та мотивацію, зокрема в контексті спілкування та співпраці з

іншими людьми; розуміти, що використання мови – це культурна практика, а мова є носієм інформації, значень, ідентичностей, поширених у культурі, для якої вона характерна.

уміти: висловлювати думки перед групою та заохочувати її інших членів висловлювати свої погляди; заохочувати і мотивувати членів групи співпрацювати та допомагати одне одному заради досягнення спільних цілей; визнавати наявність конфліктів, що виникають у групі, зокрема виявляти емоційні ознаки визрівання конфлікту, а також відповідно реагувати на конфліктні ситуації, використовуючи мирні засоби та діалог; позитивно ставитися до когось або чогось, що ґрунтуватиметься на судженні про те, що цей хтось або щось має вагу, цінність та ціннісність.

Форми та методи проведення заняття: дискусія, робота в групах, філософування.

Необхідні матеріали: ватман або папір для фліпчартів для груп, маркери, скотч.

Вправа Світове кафе «Навчання англійської мови в початковій школі: за та проти»

Опис вправи

Мета вправи: за допомогою колективного вирішення питань спробувати неупереджено і справедливо розв'язати суперечливе питання щодо цілей і змісту навчання іноземної мови в початковій школі; навчити доводити власну думку, поважати погляди інших і вирішувати конфліктні ситуації, які можуть виникати під час обговорення.

Результат:

розуміють, що використання мови – це культурна практика, а мова є носієм інформації, значень, ідентичностей, поширених у культурі, для якої вона характерна; усвідомлюють важливість вивчення іноземної мови з початкової школи; розуміють, що думка кожного є важливою.

здатні обґрунтовувати власну думку; заохочувати і мотивувати членів групи співпрацювати та допомагати одне одному заради досягнення спільних цілей; визнавати наявність конфліктів, що виникають у групі, зокрема виявляти емоційні ознаки визрівання конфлікту в самому собі та в інших, а також відповідно реагувати на конфліктні ситуації, використовуючи мирні засоби та діалог.

Хід проведення:

1. Аудиторія підготовлена для роботи в малих групах: три робочих зони (столи зі стільцями по колу і листок паперу для фліпчарту з проблемним питанням на кожному столі).

2. Студенти об'єднуються в малі групи (4-5 осіб) і коротко ознайомлюються з питаннями, з якими працюватимуть (1. Я вважаю доцільним вивчати англійську з 1 класу, оскільки... 2. Вивчення англійської з 1 класу є недоречним, бо... 3. Учні початкової школи мають вивчати англійську таким чином...).

3. Групи обговорюють питання на своєму столі та пишуть на листку фліпчарту ті думки, що виникають у них в під час обговорення. Дискусію за столом модерує один із членів групи, який потім не буде рухатися з усіма, а залишиться зустрічати наступних учасників обговорення.

4. Після обговорення тривалістю 5 хвилин групи сідають за новий стіл, де обговорюють думки, записані попередньою групою, та намагаються запропонувати свої, записуючи їх поряд на листку для фліпчарту. За бажання групи можуть написати коментарі до тверджень попередньої групи.

5. Групи можуть піти по другому колу і повторити процес. Робити це потрібно, доки кожен учасник не побуває за всіма столами.

6. Модератори столів презентують результати роботи.

Рефлексія

Обговорення:

Що, на вашу думку, ви вивчили щодо питання, попрацювавши у форматі «Світового кафе»?

Чи відчуваєте ви, що такий вид роботи певним чином вплинув на ваше розуміння питання?

Вправа-розмірковування «Бути хорошим учителем – це...»

Мета вправи: навчати вибирати, інтерпретувати, порівнювати і робити судження щодо організації своєї майбутньої професійної діяльності; формувати вміння поважати і позитивно ставитися до когось або чогось, що ґрунтуватиметься на судженні про те, що цей хтось або щось має вагу, цінність та ціннісність; розвивати вміння працювати в групах, висловлюватися та заохочувати інших висловлювати свої погляди.

Результат:

розуміють важливість і роль особистості вчителя іноземної мови; важливість і вагомість думки кожного.

здатні виокремлювати головне, узагальнювати і формулювати філософські запитання; вміння висловлювати думки перед групою та заохочувати її інших членів висловлювати свої погляди; здатність усвідомлювати й керувати власними емоціями, почуттями та мотивацією, зокрема в контексті спілкування та співпраці з іншими людьми, у контексті професійного зростання і самовдосконалення.

Хід проведення:

1. Студенти повільно читають вступний текст (Додаток А) про себе, підкреслюючи найважливіші тези тексту.

2. Потім вони мають сформулювати запитання за текстом такого плану:

1. Що таке хороший учитель іноземної мови?

2. Що це означає бути хорошим учителем іноземної мови?

3. Як я можу бути хорошим учителем іноземної мови?

3. Студенти записують запитання на дошці і, об'єднавшись у групи, обирають одне запитання з кожної категорії.

5. Студенти працюють у групах із ротацією складу після опрацювання 1 питання таким чином, щоб кожне питання обговорювалося із новими учасниками груп.

Рефлексія

Студенти записують короткі нотатки щодо обговорених питань.

Підведення підсумків. Гра «Мікрофон»

Студенти мають продовжити твердження:

Сьогодні на занятті я навчився (-лась) / усвідомив (-ла) / зрозумів (-ла)...

Мені сподобалось ...

Я буду використовувати ...

Висновок. Підсумовуючи результати дослідження, що представлені в статті, та прогнозуючи проблемні лінії продовження вивчення застосування філософського діалогу, зазначимо важливість філософсько-освітніх засад розгортання діалогу в сучасних реаліях. Філософування є дієвим методом формування не лише професійних, зокрема лінгвометодичної, компетентностей, а й сприяє розвитку демократичної культури, громадянських і соціальних компетентностей майбутнього вчителя початкової школи. Перспективи

дослідження вбачаємо в розробленні й апробації методичної системи філософсько-діалогічних вправ для забезпечення курсу «Методика навчання іноземної мови» з подальшим вивченням її ефективності.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Helskog, Guro Hansen. Philosophising the Dialogos Way toward Wisdom in Education. Between Critical Thinking and Spiritual Contemplation. London: Routledge Publishing Ltd, 2019. 272 p.

2. Lipman M. Thinking in Education. British Journal of Educational Studies, 2003, 51 (3), 303–305.

3. Зростаємо у демократії: Плани уроків для початкового рівня з питань демократичного громадянства та прав людини / Р. Голлоб, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер; пер. з англ. та адапт. О.В. Овчарук; заг. ред. укр. версії: Н.Г. Протасова. Київ : Основа, 2011. Т. 2. 164 с.

4. Компетентності для культури демократії / Martyn Barrett та ін. наук. ред. О. Овчарук. Київ : Європейський центр імені Вергеланда, 2018. 78 с.

5. Навчаємо демократії: Базові матеріали з освіти для демократичного громадянства та прав людини для вчителів / Р. Голлоб, П. Крапф, О. Олафстоттір, В. Вайдінгер; ред. Р. Голлоб, П. Крапф, В. Вайдінгер; [пер. з англ. та адапт. Л.І. Парашенко]. Київ : Основа, 2011. Т. 1. 164 с.